

વ્યાકરણ

એકમ ૩

રૂઢિપ્રયોગ, કહેવત

રૂઢિપ્રયોગ

મિત્રો, તમે ઘણાં વર્ષોથી રૂઢિપ્રયોગનો અભ્યાસ કરો છો. આ વર્ષે પણ તમે કેટલાક રૂઢિપ્રયોગનો અભ્યાસ કરશો. આમાંના ઘણા રૂઢિપ્રયોગ તમને પરિચિત પણ લાગશે. મહત્વની બાબત એ છે કે તમે આ રૂઢિપ્રયોગને તમારા રોજના ભાષાવ્યવહારમાં સામેલ કરો અને તમારી ભાષા-અભિવ્યક્તિને વધુ સચોટ બનાવો.

અધૂરો ઘડો છલકાય ઘણો આંખ ઉઘડવી આંખે આંસુનું તોરણ બંધાઈ જવું આંખોમાંથી શ્રાવણ-ભાદરવો વરસવા ઊની આંચ ન આવવી કજિયાનું મોં કાળું કરવું કડવો ઘૂંટડો ગળી જવો કાળજું કોરાવું કેડ પર કાંકરો મૂકવો જીવમાં જીવ આવવો ડાગળી ચસકી જવી તાસીરો બોલી રહેવો દીપક હોલવાઈ જવો દુઃખે પેટ અને કૂટે માથું ધૂળમાં મળી જવું નાક કાપવું પરસેવો રેડવો બાજી બગડી જવી ભોઠાં પડવું રસ્તો કાઢવો વાળ ધોળા થઈ જવા શ્રાવણ ભાદરવો વરસવો સોડ તાણવી સોપાનો સર કરવાં હૃદય હાથ ના રહેવું	અપૂર્ણ કે અધકચરું જ્ઞાન હોવા છતાં જ્ઞાની હોવાનું ગુમાન દાખવે ચેતી જવું, સાવધાન થવું સતત રડ્યા કરવું સતત રડ્યા કરવું જરા પણ નુકસાન ન થવું કલેશથી વેગળા રહેવું અપમાન સહન કરી લેવું દિલને સંતાપ થવો સખત મહેનત કરવી ભય જતાં સ્થિરતા અનુભવવી, ચિંતા દૂર થવી પાગલ થઈ જવું સૂર તાલની રમઝટની મઝા આવવી મૃત્યુ પામવું એક વાતનું દુઃખ બીજી વાતમાં વ્યક્ત થવું નાશ પામવું આબરૂને કલંક લગાડવું; બેઈજજત કરવું સખત મહેનત કરવી યોજના કે ગોઠવણ નિષ્ફળ જવી શરમિંદા થવું ઉપાય શોધવો ઉંમર વધી જવી ચોધાર આંસુએ રોવું નિરાંતે સૂવું, મૃત્યુ પામવું સિદ્ધિઓ હાંસલ કરવી હિંમત કે ધીરજ ન રહેવી
--	---

કહેવત

મિત્રો, તમે કહેવતોથી સુપેરે પરિચિત છો. કહેવતો માત્ર યાદ રાખવાની કે નિબંધ-અર્થવિસ્તારમાં લખવાની જ બાબત નથી. એમાં આપણા પૂર્વજોના અનુભવો વણાયેલા છે. જીવનનાં, સમાજનાં સનાતન સત્યો ગૂંથાયેલાં છે. કહેવત પરથી જીવન જીવવાના પાઠ પણ શીખી શકાય. જેમકે, ‘પારકી આશ, સદા નિરાશ’. શક્ય હોય ત્યાં સુધી તમારા કામ માટે અન્ય પર આધાર ન રાખો. તમારે એમને કહેવું પડે, વિનવવું પડે અને છતાં કામ ન થાય અથવા કામ પૂરતી ગુણવત્તા સાથે ન થયું હોય તેવું બને

કે ‘ચેતતો નર સદા સુખી’ કે ‘આગ લાગે ત્યારે કૂવો ખોદવા ન જવાય’... કેટલી કહેવતો ! અને તેમાં વણાયેલું અનુભવનું ડહાપણ ! તો અહીં પણ આવી કેટલીક કહેવતો છે. વાંચો, યાદ રાખો અને શીખો !

<p>અક્કલનો ઓથમીર, મંગાવી ભાજી ને લઈ આવ્યો કોથમીર અણીચૂક્યો સો વરસ જીવે</p> <p>અત્તરનાં છાંટણાં હોય, એના ફૂવારા ન હોય અપના હાથ જગન્નાથ આપ સમાન બળ નહિ, મેઘ સમાન જળ નહિ કડવું ઓસડ મા જ પાય</p> <p>ગરથ ગાંઠે ને વિદ્યા પાઠે ઘરડાં ગાડાં વાળે જાનમાં કોઈ જાણે નહિ, ને હું વરની ફૂઈ.</p> <p>જ્યાં પંચ ત્યાં પરમેશ્વર જ્યાં લગી શ્વાસ ત્યાં લગી આશ ઝાઝી કીડીઓ સાપને તાણે ધોબીનો કૂતરો, ન ઘરનો ન ઘાટનો ન મામા કરતાં કહેણા (કહેવાતા) મામા સારા નવરો બેઠો નખ્ખોદ વાળે પાડાના વાંકે પખાલીને ડામ પાણી પહેલાં પાળ તો સલામત તળાવ બે ઘરનો પરોણો ભૂખે મરે ભાવતું હતું ને વૈદે કીધું ભેંસ આગળ ભાગવત મન હોય તો માળવે જવાય માગ્યા વગર સગી મા પણ ના પીરસે હસવું અને હોટ ફાકવો, એ સાથે ન બને હાજર સો હથિયાર હાથીના પગલામાં બધાંનાં પગલાં સમાય</p>	<p>મૂર્ખ માણસ એકને બદલે બીજું જ કામ કરે.</p> <p>એક વખત નિષ્ફળતા કે આફતમાંથી ઉગરી જનાર સફળતાની પરંપરાનો લાભ મેળવે.</p> <p>જે તે ચીજ જરૂર જેટલી જ વાપરવી.</p> <p>પોતાનું કામ પોતાની જાતે કરવું કે જેથી તે સંતોષજનક અને સારું થાય જાતમહેનત સર્વશ્રેષ્ઠ છે., અપના હાથ જગન્નાથ.</p> <p>જેને પ્રેમ હોય તે જ ન ગમતી પણ ઉપયોગી અથવા સાચી વાતની શિખામણ આપે.</p> <p>જે હાથવગું હોય, પોતાના કબજામાં હોય તે જ વસ્તુ કામની.</p> <p>અનુભવી લોકોની સલાહ ખરે સમયે કામ લાગે.</p> <p>પોતાનું સ્થાન નગણ્ય હોવા છતાં ‘સઘળો વહીવટ પોતાના હાથમાં જ છે’, તેવો આડંબર કરવો.</p> <p>એકતામાં પ્રભુતાનો વાસ છે.</p> <p>આશા અમર છે.</p> <p>નાના, પણ ઘણા હોય તો મોટું કામ કરે.</p> <p>બંને પક્ષને પ્રસન્ન રાખવા મથનાર બંને પક્ષનો વિશ્વાસ ગુમાવે છે. તદ્દન અભાવ કરતાં જે થોડું મળે તે પણ સારું ગણવું.</p> <p>કામ વગરનો માણસ મુશ્કેલી ઊભી કરે.</p> <p>એકને વાંકે બીજાને સજા.</p> <p>ચેતતા નર સદા સુખી.</p> <p>અનિશ્ચિત મનોદશા મુશ્કેલી સર્જે.</p> <p>પોતાને પસંદ હોય તેનું જ કોઈક દ્વારા સૂચન કરવામાં આવે.</p> <p>અણસમજીને ઉપદેશ આપવો નકામો છે.</p> <p>ઈચ્છા હોય તો બધું થાય.</p> <p>કલ્યા વગર કોઈ સમજે નહિ.</p> <p>એક સાથે બે કામ ન થઈ શકે.</p> <p>જે સાધન પાસે હોય તેનાથી કામ પાર પાડવું.</p> <p>મુખ્ય વાત કે વ્યક્તિમાં અન્ય બધી જ ગૌણ વાત કે વ્યક્તિનો સમાવેશ થાય.</p>
---	---